

YOKSULLUK, YOKSULLUĞUN NEDENLERİ, SOSYO-EKONOMİK ETKİLERİ, TÜRKİYE ve DÜNYADA YOKSULLUĞUN BOYUTLARI

POVERTY, REASONS OF POVERTY, ITS SOCIO-ECONOMIC EFFECTS, SIZE OF POVERTY IN TURKEY AND THE WORLD

Ekrem KARAYILMAZLAR*

Ahmet GÜLER*

ÖZ

Her dünya görüşünün yoksulluk kavramına farklı yaklaşması nedeniyle yoksulluk kavramının tanımlanması oldukça güçtür. Yoksulluk kavramı ile ilgili literatürde farklı görüşler yer alsa da, kavram ve türleri açısından bazı ortak noktalara rastlamak mümkündür. Yoksulluk kavramının bir neden mi sonuç mu olduğu konusu sorusunu anlamak için yapılan tartışmalara baktığımızda yoksulluğun bir neden değil, sonuç olarak tartışıldığı ve "görelî" olduğu belirtilmiştir. Yoksul olan ancak tüm bireyleri eşit koşullarda olan bir toplumdan daha yoksul olan başka bir toplumla kıyaslandığında, o toplumun yoksul olduğu konusunun görelî olduğu ortaya konmaktadır. Bu çalışmanın amacı, yoksulluğu kavramsal olarak tanımlamak, yoksulluğun sebep ve sonuçlarını incelemek, Türkiye ve dünyadaki yoksulluğun boyutlarını verilerle ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, İşsizlik, Küreselleşme, İnsani Yoksulluk

ABSTRACT

It is quite difficult to define the concept of poverty since each worldview has a different approach. Although in the literature there are different opinions regarding the concept, it is possible to find common points in terms of the concept and its types. Whether poverty is a reason or an outcome is controversial, yet, there is a consensus on the fact that it is ultimately a result, rather than a reason, and is relative. The purpose of this study is to conceptually define poverty, examine the reasons and results of poverty, analyse the size of poverty in Turkey and the world by using related data.

Keywords: Poverty, unemployment, globalisation, human poverty

* Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü

** Araştırma Görevlisi, Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü

M.G.T.: 06.08.2015 / M.K.T.: 16.09.2015

1- GİRİŞ

Sözlük anlamıyla yoksul, yeterli düzeyde parası olmayan veya konforlu bir şekilde yaşamak için gerekli olan araçlara sahip olamayan kişidir. Yoksulluk kelimesi ise yaşamın gerektirdiği olanaklardan yoksun olma durumunu ifade etmektedir. İnsanların elde ettikleri gelirler ve kaynakları toplum içerisinde kabul edilebilir bir yaşama standartlarına ulaşmada yetersiz ise bu durumda o insanlar için yoksulluktan söz edilebilir.

Genel olarak yapılan tanımlamanın yanı sıra yoksulluk nedenleri açısından ülkelerin sosyo ekonomik ve siyasi yapılarına göre değişmekte hatta ülkenin değişik bölgelerinde bile yoksulluğun nedenleri farklılık göstermektedir.

Yoksulluk insanca yaşamın önünde büyük bir engeldir. Bu engellerin ortadan kalkması için yoksulluk nedenlerinin iyi bir şekilde belirlenmesi gereklidir. Birleşmiş Milletler hazırladığı bir çok raporda yoksulluğun boyutlarını gözler önüne sermiş ve yoksulluğun giderilmesi amacıyla yapılması gerekenleri belirtmiştir.

Yoksulluk nedir, kime göre ve neye göre belirlenecektir? Özellikle sanayi devriminden sonra bu sorunun yanıtı aranmaya başlanmış ve yoksulluğun toplumsal bir risk olduğu ortaya konulmuştur. Gerek gelir-tüketim açısından gerekse insanca yaşam için olanaklara ulaşma imkânı açısından olsun açık olan yoksulluğun kabullenilmiş varlığıdır ve bunun özellikle Afrika kıtasında yoğun bir şekilde hissedildiği ortadadır.

Çalışmamızda ilk olarak bazı yoksulluk tanımlarına yer verilmiş, ardından yoksulluğun neden ve sonuçlarının iç içe geçtiği görülerek, küreselleşme, gelir dağılımı, enflasyon, işsizlik, ekonomik büyüme, sosyal dışlanma gibi kavramların yoksulluk ile ilişkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Diğer kısımda dünyada ve Türkiye’de yoksulluğun boyutları elde edilen veriler ışığında ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonuç ve değerlendirme kısmında ise ortaya genel bir tablo çizilerek ulusal ve uluslar arası anlamda yoksullukla mücadeleyle çözüm önerileri sunulmuştur.

2- YOKSULLUK ve ÇEŞİTLİ YOKSULLUK TANIMLAMALARI

Her dünya görüşünün yoksulluk kavramına farklı yaklaşması nedeniyle yoksulluk kavramının tanımlanması oldukça güçtür. Yoksulluk kavramı ile ilgili literatürde farklı görüşler yer alsa da, kavram ve türleri açısından bazı ortak noktalara rastlamak mümkündür.

Yoksulluk tarih boyunca var olan toplumsal bir sorun olmanın yanı sıra, dikkat çekilecek boyutlara özellikle Sanayi Devrimi ve sonrası gelişmelerde ulaşmıştır. Daha önceleri yaşanabilir ve katlanabilir olan yoksulluk, makineleşme ile birlikte sefalet ve açlığa dönüşmüş ve bu durum beraberinde bir takım sosyal ve ekonomik sorunlar meydana getirmiştir.

Bu başlık altında yoksulluk kavramına değinilecek ve yoksulluğun bazı tanımlamaları açıklanmaya çalışılacaktır.

2.1- Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk kavramının bir neden mi sonuç mu olduğu konusu sorusunu anlamak için yapılan tartışmalara baktığımızda yoksulluğun bir neden değil, sonuç olarak tartışıldığı ve “görelî” olduğu belirtilmiştir. Yoksul olan ancak tüm bireyleri eşit koşullarda olan bir toplumdan daha yoksul olan başka bir toplumla kıyaslandığında, o toplumun yoksul olduğu konusunun görelî olduğu ortaya konmaktadır. Yoksulluk bireysel platformda içeriklendirilerek anlam kazanır. Bu bağlamda, yoksulluk,

bir toplum ya da topluluğun üretmiş oldukları toplumsal değerlerin azlığı veya çokluğu ile değil, o değerlerin topluluğu oluşturan bireyler arasındaki eşitsiz dağılımı halinde söz konusu edilebilir.¹ Bu nedenle yoksulluk kavramı gelir dağılımının eşitsizliği halinin sonucu olarak kabul edilmektedir. Ancak yoksulluğun tanımı yapılırken, üzerinde durulması gereken önemli bir diğer nokta da, kavramının salt ekonomik kıstaslara mı yoksa buna ek olarak sosyal ve siyasal kıstaslarında mı ele alınarak tanımlanması gerektiğidir.

Bu konuyla ilgili Amartya Sen'in yaklaşımı² dikkat çekmektedir. Bu yaklaşıma göre; insanların sahip oldukları maddi ve manevi varlıklar ve toplumda var olan fırsatlarla ve insanların yaşam kalitelerinden duydukları tatmin, yoksulluğu tanımlayan önemli basamaklardan birkaçıdır. Bu yönüyle de yoksulluk kavramı ekonomik vurgusundan çok kültürel ve öznel boyutlarıyla ön plana çıkmaktadır.³

İnsanların elde ettikleri gelirler ve kaynaklar toplum içerisinde kabul edilebilir bir yaşama standartlarına ulaşmada yetersiz ise bu durumda o insanlar için yoksulluktan söz edilebilir. Yoksulluğun başlıca nedeni işsizlik olmakla birlikte, yoksulluk sebebiyle düşük gelir elde etmeleri; barınma sıkıntısı, sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanma, bilgiden yoksun kalma ve sosyal hayattan dışlanma gibi nedenlerle yoksulluk birçok dezavantaj doğurmaktadır.⁴

2.1.1- Genel Olarak Yoksulluk

Sözlük anlamıyla yoksul, yeterli düzeyde parası olmayan veya konforlu bir şekilde yaşamak için gerekli olan araçlara sahip olamayan kişidir. Yoksulluk kelimesi ise yaşamın gerektirdiği olanaklardan yoksun olma durumunu ifade etmektedir. Yaşamı sürdürmek için gerekli olan şeyler ise, içinde bulunulan topluma, çevreye ve koşullara bağlı olarak değişiklik göstereceğinden yoksulluk kavramı her zaman gözlemlenen durumla, standart durumun karşılaştırılmasını gündeme getirir.⁵ Sosyal siyaset açısından yoksulluk, insan haysiyetine ve şahsiyetine yaraşır bir hayat düzeyinin altında, maddi yönden tam anlamıyla veya nispi olarak yetersiz olma durumudur. Bir başka ifadeyle, toplum, ahlak, aile ve kültür hayatımızı tehdit eden bir felaket, umumi bir toplumsal risktir.

1995'de Kopenhag'da düzenlenen Dünya Kalkınma Zirvesinde "gıda, temiz içme suyu, kanalizasyon tesisleri, sağlık, barınma, eğitim ve bilgi de dâhil olmak üzere temel insan ihtiyaçlarının karşılanamaması durumları" şiddetli yoksulluk olarak ifade edilmiştir.⁶

Tanımlar yoksullara bakış açısına göre değişkenlik gösterebilse de kuram ve uygulamada yoksullukla ilgili genellikle temel iki yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Bunlardan biri mutlak yoksulluk diğeri ise göreceli yoksulluktur.

Alt başlıklarda bu iki genel yoksulluk tanımı yapılacak ve sosyolojik yönü ağır basan insani yoksulluk ve çok boyutlu yoksulluk açıklanmaya çalışılacaktır.

¹ Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2001, sf: 103

² Bu yaklaşım literatürde kapasite yoksulluğu olarak ifade edilmektedir.

³ Özge Arpacioğlu, Metin Yıldırım, Dünya'da ve Türkiye'de Yoksulluğun Analizi, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:4, S:2, 2011, sf: 62

⁴ EuroStat Statistical Books, Combating Poverty and Social Exclusion, Belçika, 2010, sf: 6

⁵ Coşkun C. Aktan, İ. Yaşar Vural, Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Gelir Eşitsizliği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri", Ankara, Hak İş Konfederasyonu Yayını, 2002, Aktaran: Arpacioğlu ve Yıldırım, a.g.e., sf: 61

⁶ EuroStat Statistical Books, Combating Poverty and Social Exclusion, Belçika, 2010, sf: 6

2.1.1.1- Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, hane halkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumudur. Bu nedenle, mutlak yoksulluğun ortaya çıkarılması, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerektirir. Mutlak yoksul oranı, asgari refah düzeyini yakalayamayanların sayısının toplam nüfusa oranıdır.⁷

Dünya Bankasının 1990 yılında yaptığı çalışmada, bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli minimum kalori miktarı olan 2400 k/cal hesaplamasına dayanılarak (normal bir erişkinin yeterli kalori alabilmesi için gerekli kalori miktarı 2800-3000 k/cal, ağır işlerde çalışanlar için ise işin niteliğine göre 3200-3800 k/cal aralığı esas alınmıştır) günlük geliri 2400 k/cal besini almaya yetmeyen insanları “mutlak yoksul” olarak tanımlanmıştır⁸.

Türkiye’de TÜİK, 2002 yılından itibaren gerek gıda, gerekse gıda ve gıda dışı harcama bileşenlerini içeren mutlak yoksulluk sınırlarını hesaplayarak, bu sınırın altında kalan yoksulların oranını gıda yoksulluğu ve yoksulluk oranı adı altında ayrı ayrı yayınlamaktadır.

Gıda Yoksulluğu (Açlık Sınırı); Bir kişi ya da hane halkının hayatını sürdürebilmesi için tüketmesi gereken temel gıda maddelerinden oluşan gıda sepetinin maliyeti gıda yoksulluğu ya da açlık sınırı olarak kabul edilmektedir. Hane halkının toplam tüketim harcamasının bu sınırın altında olması durumuna gıda yoksulluğu adı verilmektedir⁹.

Gıda ve Gıda Dışı Yoksulluk (Yoksulluk); Birey ya da hane halkının beslenme ihtiyacının yanında; giyim, barınma, ulaştırma, enerji, haberleşme gibi temel gereksinimlerini karşılayabilmesi için gerekli olan minimum harcama miktarını karşılayacak gelirden yoksun olma durumudur.¹⁰

2.1.1.2- Göreli Yoksulluk

Görelî yoksulluk toplum bazında değerlendirilen bir kavramdır. Bu kavramla bir toplumda yalnızca açlık yaşayanlar veya evsizler değil, aynı zamanda toplumun genel tüketim düzeyinin altında kalanlar da görelî olarak “yoksullar” kategorisine sokulmaktadır.¹¹

Görelî yoksulluk kavramında toplumun gelir seviyesi göz önünde bulundurulduğu için toplumun bütününde bir gelir artışı olsa bile görelî olarak yoksul olan bireylerin durumunda bir değişiklik olmayacak ve toplumun geneline göre yoksul olmaya devam edeceklerdir. Mutlak yoksulluk kavramına göre bir toplumda hiç kimse yoksul olmayabilir. Ancak, gelir dağılımıyla doğrudan ilişkilendiren görelî yoksulluk kavramına göre toplumda her zaman yoksul olan bir kesim olacaktır.¹²

Yoksulluk sınırı için yapılan bu “mutlak” sınırın ortaya çıkışı beraberinde ülkeden ülkeye değişen “görelî” bir yoksulluk yaklaşımını da gündeme getirmiş oldu. Ülkelerin kendi tüketim alışkanlıklarına bağlı olarak geliştirilen “görelî yoksulluk” tanımına göre, minimum kalori ihtiyacının yanı sıra, kültürel ve toplumsal açıdan tüketimi yoksul olanlar için de zorunlu görülen malların kapsamına alınması

⁷ Siddık Ensari, TÜİK’in Yoksulluk Analizleri Üzerine, Maliye Finans Yazıları, Yıl:24, Sayı:87, Nisan, 2010, sf: 9

⁸ Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2001, sf: 106

⁹ Şadan Çalışkan, Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk, Sosyal Siyaset Konferansları, Sayı 59, 2010/2, sf: 100

¹⁰ Devlet Planlama Teşkilatı, Gelir Dağılımı ve Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2007, sf: 1

¹¹ Reşat Açıkgöz, Şükrü Yusifoğlu, Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, 2012, sf: 84

¹² Zeki Bildirici, Avrupa Birliği’nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye’nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamalar, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, sf: 7

öngörülmektedir. Dolayısıyla göreceli yoksulluk sınırı, bir ulusun genel yaşam düzeyini yansıtmaması ve içerisindeki eşitsizliği göstermesi açısından yardımcıdır.¹³

Göreceli yoksulluk bir eşitsizlik ölçüsü olarak da değerlendirilebilir. Göreceli yoksul sayısındaki artış gelir dağılımındaki eşitsizlikle paralellik göstermektedir. Belirlenmiş ortalama bir gelir/tüketim seviyesi olduğundan her zaman bu seviyenin altında göreceli yoksullar olacaktır, dolayısı ile göreceli yoksulların sayısı gelir artışı ile giderilemeyecek ancak daha eşit bir gelir dağılımı ile azalabilecektir.¹⁴

2.1.2- İnsani Yoksulluk

Temel insan yeteneklerini sürdürebilecek olan mal, hizmet ve altyapıya - enerji, hijyen, eğitim, iletişim, içme suyu - erişimin yokluğu ya da kısıtlanması yoksulluğun “insani” boyutu olarak nitelendirilmektedir.¹⁵

UNDP’ nin tanımına göre “insani yoksulluk”, katlanılabilir bir yaşam için gerekli fırsatlar ve seçeneklerden feragat etmektir.¹⁶ Adam Smith’ in yoksulluk tanımını esas alan bu tanımlamaya göre yoksulluk, gelir düzeyi ile ilişkilendirilemez çünkü gelir ekonomik bir kategoridir. Buna karşın yoksulluk insani bir kategori olmak zorundadır. Bu noktadan hareketle, insanın sağlık hizmetlerine, temiz su kaynaklarına, eğitim hizmetlerine ulaşabilirliği, uzun bir yaşam sürme hakkı ve “sürdürülebilirlik” kriterlerine dayalı olarak, yeni fırsat ve seçenekleri kullanabilmek için gerekli altyapının varlığı ya da yokluğu ile belirlenen “insani yoksulluk” (human poverty) tanımı uyarınca bir endeks geliştirilmiştir.¹⁷

İnsani Gelişme Raporu’nda insani gelişme, kişilerin seçeneklerini artırma süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu seçenekler sonsuz ve değişken olabilmekte, ancak bütün gelişme aşamalarında üç temel seçenek ön plana çıkmaktadır. Bu seçenekler; uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgi edinme ve tatminkâr bir yaşam sürmeyi sağlayacak kaynaklara ulaşmaktır.¹⁸ İnsani gelişme endeksi, belirtilen seçeneklerden yola çıkarak gelir, eğitim ve sağlık göstergelerinden oluşmakta, sosyo-ekonomik göstergeleri ekonomik büyümeyle ilişkilendirmekte ve gelişmiş ülkeler ve az gelişmiş ülkelerin durumlarını birlikte değerlendirerek uluslar arası kıyaslama yapabilmektedir.¹⁹

2.1.3- Çok Boyutlu Yoksulluk

Dünya Bankası yoksulluğu daha çok parasal gelir açısından tanımlarken Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın konuları arasına giren yoksulluk, net bir tanıma sahip olmasa da yoksulluk, insani gelişme için zorunlu olan fırsatlardan (hayat boyu sağlık, yaratıcı bir hayat, ortalama bir hayat standardı, özgürlük, kendine güven, saygınlık) mahrum olma şeklinde tanımlanarak kavramın sadece parasal bir içeriğe hapsedilmesi engellenmiştir. Kavram çok boyutluluğu da içermektedir.²⁰ Bu durum çok boyutlu yoksulluk endeksi (Multidimensional poverty index) ile açıklanmaya çalışılmaktadır.

¹³ Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2001, s.104

¹⁴ Fikret Şenses, Küreselleşmenin Öteki Yüzü, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003

¹⁵ Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Kentleşme Şurası, Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu, Ankara, Nisan, 2009, s. 11

¹⁶ UNDP, Human Development to Eradicate Poverty, Newyork, 1997, s.15.

¹⁷ Devlet Planlama Teşkilatı, Gelir Dağılımı ve Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2007, s.105.

¹⁸ UNDP, Human Development to Eradicate Poverty, Newyork, 2011, s.130

¹⁹ Fikret Şenses, a.g.e., s.100

²⁰ Özge Arpacıoğlu, Metin Yıldırım, a.g.m., s. 67.

Tablo 1: Çok Boyutlu Yoksulluğu Oluşturan Unsurlar

Beslenme	Sağlık	Çok Boyutlu Yoksulluk
Çocuk Ölümü		
Eğitim Süresi	Eğitim	
Kayıtlı Çocuklar		
Tuvalet	Yaşam Standartları	
Su		
Barınma		
Yakıt		
Elektrik		
Varlıklar		

Kaynak: UNDP, 2010, *Human Development Report*, Newyork, s. 96

Tablo 1’de Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın 2010 yılında hazırladığı bir raporda çok boyutlu yoksulluk kavramının hatları sunulmuştur. Parasal değerlerin yanı sıra insani ölçülerde göz önüne alınarak eğitim, sağlık ve yaşam standartları yoksulluk saptaması yapılmasının gerek yoksulluk tanımlamasında gerekse de ülke karşılaştırmaları açısından farklılıkların giderilmesini hedeflemektedir.

3- YOKSULLUĞUN SOSYO-EKONOMİK ETKİLERİ: NEDENLERİ ve SONUÇLARI

Yoksulluk tanımının genişlemesi, yoksulluğun nedenlerinin tanımlanmasını güçleştirmektedir. Yoksulluğun nedenleri bütün ülkelere göre ve hatta aynı ülke içinde farklı yerleşim yerlerinde bile farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle zaman içinde siyasal ve sosyo-ekonomik değişikliklerin varlığı nedensellikleri çeşitlendirmektedir.

Genel olarak yoksulluk bir takım makro ve mikro faktörlerin etkisi ile meydana gelmektedir. Küreselleşme, küresel sermaye, işsizlik, göç, ekonomik krizler vb. gibi nedenler makro faktörler olarak, eğitimsizlik, sosyal dışlanma ve bireysel özellikler gibi nedenlerde mikro faktörler olarak değerlendirilebilir.

Yoksulluk kavramı gerek nedenleri gerekse sonuçları ölçüsünde iç içe geçmiş bir kavram olarak görülmektedir. Örneğin işsizlik ve yoksulluk arasında bir döngü söz konusudur. Şöyleki işsiz olan bir kimsenin gelir elde etme durumu ortadan kalktığından bu kişi yoksulluğa itilmektedir. Bu durumda işsizlik bir neden olurken, şayet kişi yoksulluğu nedeniyle çocuğunu okutamıyorsa bu durumda beraberinde işsizlik problemini ortaya çıkarabilecektir. Anlaşılması gereken yoksulluğun bazı kavramlarla ilişkilendirilmesinde sebep-sonuç ilişkisinin birlikte okunması gerektiğidir. Bu başlık altında önemli gördüğümüz bazı yoksulluk nedenleri ve sonuçlarına değinilerek yoksulluk ile ilişkileri açıklanmaya çalışılacaktır.

3.1- Küreselleşme ve Yoksulluk

Küreselleşme kavramı çeşitli yazarlarca farklı tanımlanmaktadır. Kavramın çok boyutlu olması nedeniyle küreselleşme olgusu üzerinde tam bir anlaşmaya varılamamıştır. Küreselleşme genel olarak; dünya genelinde, malların, hizmetlerin, finansal piyasaların, yatırımların, teknolojinin, üretim faktörlerinin, bilginin, eğitimin, demokrasinin, kültürün, hukukun, siyaset ve çevresel faktörler gibi

ortak değerlerin sürekli ve hızlı bir biçimde bölgesel veya ulusal sınırları aşarak uluslararasılaşma sürecidir.²¹

Küreselleşmenin ulusal devletlerin kendi ekonomik politikalarında karar alma ve takdir yetkilerini ortadan kaldırdığı ifade edilmektedir.²² Ancak küreselleşmeyi de harekete geçiren dinamiklerin neler olduğu sorgulandığında karşımıza neo-liberal politika ve uygulamaların çıktığı gözlenmektedir.²³

1970'lerin sonlarından 1990'ların başlarına kadar neo-liberal fikirler gelişmekte olan ülkelerin kalkınma sürecini ve stratejilerini etkilemiştir. Ulusal kalkınmacılığa karşı yapılan bu girişim bireyselleşme, piyasa liberalizmini, dışı açılmayı ve devletin küçülmesi fikirlerini vurgulamaktaydı. Bu yaklaşıma göre, kanun düzenini ve güvenliği sağlayabilecek, makroekonomik istikrarı ve fiziksel altyapıyı sağlayacak küçük bir devlet önerilmekteydi.²⁴

Neo-liberalizmin en önemli gördüğü iktisat politikalarından biri uluslararası ticarette serbestleşme diğeri ise finansal serbestleşmedir. Serbest ticaret, kalkınma politikalarının önemli bir parçasıdır ve yoksulluğun azaltılmasında pozitif bir rol oynayabilir.²⁵ Emek piyasası gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde, uluslararası ticaret ve yoksulluk arasındaki bağı sağlar. Şayet, ülkenin uluslararası ticarete açılması daha çok emek yoğun mallar ihraç etmesine yol açıyorsa, ülkedeki yerli üretim sermaye ve vasıflı emek yoğun mal üretimini azaltır, bu malların üretimini ithalatla ikame eder. Eğer, yoksulluk fiilen veya potansiyel işgücü piyasasının parçası olan insanlar arasında yoğunlaştığı takdirde, ülkenin ticarete açılmasıyla artan talep yoksulluğu hafifletmeye yardımcı olacaktır. Fakat bu etkinin ne kadar büyük olduğu emek piyasasının nasıl çalıştığına bağlıdır.²⁶

Bir diğer neo-liberal politika finansal serbestleşmedir. Finansal serbestleşme ile yoksulluk arasındaki ilişki ekonomik büyüme ile ilişkilidir.

Finansal serbestleşme ile büyüme arasındaki bağa göre hisse senedi piyasalarının ve sermaye hesabı serbestleşmesinin büyüme üzerinde olumlu etkileri bulunur. Serbestçe dolaşan sermaye akımları²⁷ gelişmekte olan ülkelerde büyümeyi sağlar. Şöyle ki serbestleşme sonucu ilk olarak finansal entegrasyonla birlikte yoksul ülkelere yüksek getirilerden dolayı sermaye girişleri olur. Sermaye girişleri sayesinde yoksul ülkelere yatırım miktarları artar. İkincisi, sermayeye ulaşmanın maliyetleri azalır. Üçüncüsü, teknoloji transferi sayesinde toplam üretkenlik ve dolayısıyla büyüme artar. Dördüncüsü, uluslararası finans piyasalarına entegrasyonla birlikte bankacılık sektöründe gelişmeler meydana gelir. Bunların sonucunda, finansal serbestleşme kurumlar setine bağlı olmak üzere yoksul ülkelerde büyümeyi arttırabilir.²⁸

²¹ Hüseyin Çeken vd., Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Küreselleşme v Yoksulluk, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:9, Sayı:2, 2008, sf: 81.

²² Christopher Pierson, Contemporary Challenges to Welfare State Development, Political Studies, Issue: XLVI, 1998, sf: 785.

²³ Füsün Kökalan Çımrın, "Küreselleşme, Neo-Liberalizm ve Refah Devleti İlişkisi Üzerine" Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:23, 2009, s. 198.

²⁴ Ziya Öniş, Fikret Şenses, Rethinking the Emerging Post-Washington Consensus, Development and Change, 36(2), 2005, sf: 263.

²⁵ Alan L. Winters, Trade Liberalization and Poverty, Poverty Research Unit at Sussex, Working Paper No:7, s.1.

²⁶ Winters, a.g.e., sf: 26

²⁷ Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve uzun vadeli banka kredileri, portföy yatırımlarına ve kısa vadeli banka kredilerine nazaran yoksulluğun azaltılmasında daha etkilidir.

²⁸ Tolga Kabaş, Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları, (Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana, 2009, sf: 58

Neo-liberal politikaların yoksulluk problemi hakkında beklenileni sağlayamamasının çeşitli nedenleri vardır. Sıkı mali ve para kontrolleriyle desteklenen istikrar politikaları ne büyümeyi ne de istikrarı sağlamıştır. Yüksek hacimli sermaye hareketlerinin özellikle gelişmekte olan ülkeler de krizlere yol açtığı görülmektedir. Bir diğer neden de uygulamada dış ticaretin serbestleşmesi gelişmekte olan ülkeler için engellerin kaldırılmasını ifade etmektedir. Ancak bu ülkelerde engellerin kaldırılmasının bir bakıma haksız rekabeti doğurduğu ve bu ülkeler gelişmiş ülkelere göre bir pazara dönüşmeye yöneldiği görülmektedir. Oluşan durumda işsizlik ve kayıt dışı istihdam artmıştır. Kısacası neo-liberal yapılar ve politikalar, beklenilenin aksine gelişmiş ülkelerin yararına olmuştur. Neo-liberal politikalarda yoksulluk problemi için göz ardı edilen durum toplumsal ve siyasal oluşumlardır.²⁹

Mayfield küresel çatışmaların sonucu olarak; gelir, kaynaklar ve gıdanın adaletsiz dağılımını dünya çapında bir aşırı yoksulluğa götüreceğini belirtmiştir.³⁰ Küreselleşme dünya çapında birçok kişinin yaşam standardını yükseltmeye yaradıysa da bunun yanında yoksulluğun daha da derinleşmesine engel olamadı. Birçok işletme -özellikle de üçüncü dünya ülkelerindekiler- varlıklı ve büyük meslektaşları ile teknolojik anlamda yarışacak durumda olmadıklarından bu işletmeler çok uluslu şirketler gibi büyümekten çok yalnızca yerel olarak iş yaparak varlıklarını korumaya çalışmaktadırlar.³¹

TİSK küreselleşme sürecinin yoksulluk sebebi sayılması görüşüne katılmamaktadır ve bu konudaki görüşünü şu şekilde ifade etmektedir: "Küreselleşme süreci mutlak olarak yoksulluk ya da zenginlik üretme niteliğine sahip bulunmayıp, etkileri ilgili ülke tarafından uygulanan ekonomik ve sosyal politikalara bağlıdır. Ancak şurası kesindir ki, küreselleşmeye uyum yapamayan ülkeler gidecek büyüyen yoksulluk sorunuyla birlikte yaşayacaklardır."³²

3.2- İşsizlik ve Yoksulluk

Yoksulluğun bir diğer nedeni işsizliktir. Yoksul kesime bakıldığında, bu kişilerin genellikle işsiz olduğu görülmektedir. Yoksulluk bir sonuç olduğu gibi işsizliğinde bir nedendir. Bu açıdan yoksulluk, üretim-tüketim dengesini bozarak, yatırımların azalmasına ve nihayetinde işsizliğe yol açar. Ayrıca, yoksulluğun artması, yoksul kesimlerin istihdam edilebilirliklerini arttıracak eğitim imkânlarından da yoksun kalmaları anlamına gelir. Bu nedenle yoksulluğun, işsizlik sorununu beraberinde taşıdığı söylenebilir. Bir başka ifadeyle işsizliğin olduğu yerde yoksulluk, yoksulluğun olduğu yerde işsizlik kaçınılmazdır.³³

İşsizlik ile yoksulluk arasındaki ilişkinin doğru saptanabilmesi, işsizliğin nedenine, işsizlerin yaş ve eğitim durumuna ve işsizliğin süresine bağlıdır. İşsizler, seçici olabilecek kadar mali güvenceye sahip olanlar veya iş aradığı halde iş bulamayanlar ve ekonomik kriz dönemlerinde işten çıkarılanlar olmakla³⁴ birlikte bu kimseler mali açıdan sıkıntı çekmekte ve yoksulluğa itilmektedirler.

²⁹ Murat Öztürk, Neo-Liberal Policies and Poverty: Effects of Policies on Poverty and Poverty Reduction in Turkey, International Journal of Technology and Studies, Vol:1, Issue 1, 2011, sf: 91-92

³⁰ James Mayfield, The Time Has Come: To Confront the Tragedy of World Poverty Through Centers of Village Progress, NY: Book Surge, Newyork, 2006, sf: 1

³¹ Shakti Ghimire, Effect of Globalization On Poverty <http://thesop.org/story/world/2006/12/06/effect-of-globalization-on-poverty.php> Erişim Tarihi: 18 Ekim 2012

³² Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2001, sf: 129

³³ Sibel Yılmaz, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Savaşım Politikaları İçindeki Yeri (Eskişehir Örneği), (Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2006, sf: 30

³⁴ Fikret Şenses, a.g.e., sf: 168

Tablo 2: Bazı Ülkelerde İşsizlik Oranları (2011-2013)

Ülke	2011	2012	2013
Almanya	6.0	5.6	5.3
İspanya	21.6	24.2	26.4
Yunanistan	17.3	19.4	27.3
Hollanda	4.5	5.5	6.9
İsviçre	3.1	3.4	3.2
Türkiye	9.9	10.3	9.7
Venezüella	8.1	8.0	9.2
Özbekistan	5.4	5.4	-
Nijerya	23.9	-	-
Güney Afrika	24.5	23.8	24.7

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Eylül 2014

Seçilmiş bazı ülkelerde işsizlik oranları Tablo 2’de verilmiştir. Genel olarak işsizlik oranları ortalama %6 - %10 civarında seyretmektedir. İşsizlik oranın yüksek olduğu ülkeler genellikle Afrika ülkeleri olmakla birlikte bazı Avrupa ülkeleri de yaşanan krizler nedeniyle işsizlik oranlarının yükseldiği gözlenmektedir.

3.3- Ekonomik Büyüme, Enflasyon ve Yoksulluk

Yoksulluğun azaltılması için en önemli faktör iktisadi büyümedir. Fakat yüksek ve sürdürülebilir büyüme oranları için makroekonomik istikrar gereklidir. Makroekonomik istikrarın bulunmadığı ülkelerde büyüme oranları daha düşük olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde makroekonomik istikrarsızlık krizlere ve düşük büyüme oranlarına yol açtığı için yoksulluğun en önemli nedenlerinden biri olarak sayılmaktadır.

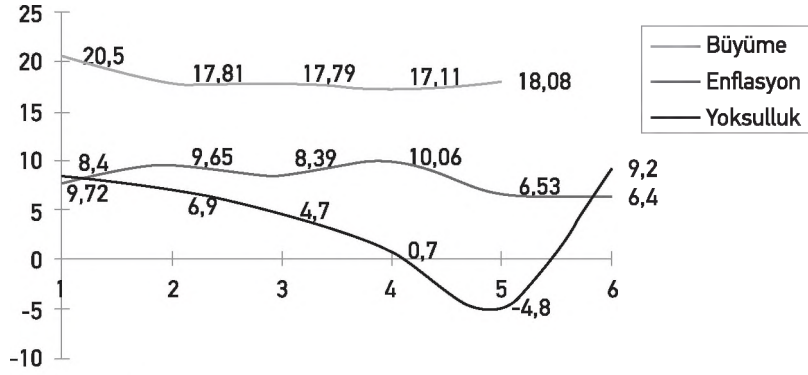
Ames’e göre³⁵ düşük büyüme oranlarının yanı sıra makroekonomik istikrarsızlığın diğer unsurlarının yoksullar üzerinde büyük maliyetleri olmaktadır. Örneğin, enflasyon yoksulları daha çok etkileyen bir vergidir. Çünkü yoksullar çoğu finansal varlıklarını nakit olarak saklarlar. İkincisi, gelirlerinin ve varlıklarının reel değerlerini enflasyon karşısında koruyamazlar. Bunun sonucunda, fiyat artışları yoksulların reel ücretlerini ve varlıklarının değerini düşürür. Enflasyon çok arttığında ise büyüme oranında da düşüş yaşanır. Bu etki yoksulların üzerinde kalıcıdır. Çünkü beşeri sermaye düşük büyüme ve yüksek enflasyon durumlarından olumsuz olarak etkilenir. Örneğin, Afrika’da yoksul ailelerin çocukları kriz anlarında okula gidememektedir. Buna benzer olumsuz etkiler diğer gelişmekte olan ülkelerde de görülmektedir.

Enflasyon vergisi nakit paraları az olan için yoksulluk sınırının altında bulunanları etkilemese bile, yoksulluk sınırının üstünde bulunan ancak kırılgan olan insanların tasarruflarını yok ederek yoksulların sayısını arttırabilir. Bu anlamda, gelir dağılımını bozulmasına ve yoksulluğun artmasına yol açabilir.³⁶

³⁵ Brian Ames, vd., Macroeconomic Policy and Poverty Reduction, IMF, World Bank, Washington, 2001, sf: 7

³⁶ Tolga Kabaş, a.g.e., sf: 71

Tablo 3: 2005–2010 Yılları İtibariyle Türkiye’de Büyüme, Enflasyon ve Yoksulluk Oranları

Kaynak: TÜİK

Tablo 3’de görüldüğü gibi enflasyonla büyüme arasında bir ilişki mevcuttur. Nitekim enflasyon oranındaki yükseliş büyümeyi düşürürken, özellikle 2009 sonrası enflasyon oranındaki düşüş ve istikrar durumunda ekonomide büyüme gözlenmektedir. Her ne kadar tablo da yoksulluk oranının diğer iki ekonomik gösterge ile ilişkisi pek görülemese de bu durumun yoksulluk kavramına bakış ve ülkenin toplumsal yapısı ile ilişkilendirilebilir.

3.4- Gelir Dağılımı ve Yoksulluk

Gelir dağılımı, ekonomide belirli bir sürede yaratılan gelirin ekonomideki karar birimleri tarafından ne ölçüde dağıldığıdır. Ülkeden ülkeye gelir dağılımları farklılık gösterse bile eşit ve adaletli bir gelir dağılım çizelgesi bulmak imkânsızdır. Gelir dağılımı ekonomik bir olgu olmakla birlikte, nüfus artışından ve dağılımından, toplumun sosyo - kültürel yapısından, toplumdaki eşitlik ve adalet kavramlarına olan yaklaşımdan etkilenmektedir.³⁷

Gelir dağılımı, bir ülkede, belirli bir dönemde üretilen milli gelirin; bireyler, hane halkları, toplumsal gruplar, bölgeler ya da üretim faktörü sahipleri arasında bölüşülmesidir. Gelir dağılımı kavramını; milli gelirin bireyler ya da hane halkları, sektörler, bölgeler ve üretim faktörleri arasındaki dağılımını esas alarak dört farklı biçimde tanımlamak mümkündür. Bunlar; fonksiyonel gelir dağılımı, bölgesel gelir dağılımı, sektörel gelir dağılımı ve bireysel gelir dağılımıdır. Ayrıca, faktör gelirlerinin çeşitli yollarla devlet tarafından yeniden dağıtılmasını tanımlamak üzere geliştirilen yeniden dağılım kavramı da bulunmaktadır.³⁸

Gelir eşitsizliğinin ölçülmesinde genellikle kullanılan ölçme yöntemleri Lorenz eğrisi ve Gini katsayısıdır. Gelir eşitsizliğinin amacı, bir ülkedeki gelir dağılımında meydana gelen değişimi görmek ve diğer ülkeler karşılaştırma yapılarak durumu değerlendirmek ve zenginlerle yoksullar arasındaki farkı ortaya koymaktır.

³⁷ Banu Karaman, Melih Özçalık, Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü, Yönetim ve Ekonomi, Cilt: 14, Sayı: 1, 2007, sf: 26

³⁸ Şadan Çalışkan, a.g.m., sf: 92

Lorenz eğrisi, nüfusun hangi yüzdesinin gelirin hangi yüzdesini aldığına dair bilgi verir. Eğri bir karenin köşelerini uç noktalarda keser. Dikey kenar kümülatif gelir payını, yatay kenar kümülatif nüfus payını yüzdelik olarak gösterir. Köşegen, mutlak eşitliği ifade eder yani gelirlerin tamamının adil dağıldığı durumdur. Eğrinin köşegenlerden uzaklaşması ise gelir dağılımındaki adaletsizliği belirtmektedir.

Kişisel gelir dağılımına yönelik en önemli göstergelerden birisi de Gini katsayısıdır. Kişisel gelir dağılımını ölçmek için kullanılan gelir dağılımı ölçütlerinden birisi olan bu katsayı Lorenz eğrisine bağlı olup, eğri ile köşegen arasında kalan alanın, köşegenin altında kalan toplam alanın oranına eşittir. Bu oran büyüdükçe dağılımdaki eşitsizliğin arttığı, "0" a yaklaştıkça da dağılımın adil bir yapı sergilediğinden söz edilebilir.

Tablo 4: Eşdeğer Hane halkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar İtibariyle 2012 Yılı Hane halkı Kullanılabilir Gelirin Dağılımı (Türkiye, Kent, Kır)

	İlk %20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Son %20
Ülke Geneli	5,9	10,6	15,3	21,7	46,6
Kent	6,4	10,9	15,3	21,3	46,1
Kır	6,1	11,2	15,9	22,8	44,0

Kaynak: TÜİK

Tablo 4'te TÜİK verilerine göre elde edilmiş gelir dağılımı gösterilmektedir. Bu verilere göre nüfusun en yoksul %20'lik kesimi gelirin %6,5'ine sahip iken, en zengin %20'lik kesim gelirin %45,2'sine sahiptir. Bu veriler ışığında oluşturulan Lorenz eğrisi Tablo 5'de gösterilmiştir. Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik doğrusuna yaklaşması gelir dağılımının adil olması açısından önemli göstergelerden biridir. Tablo'da görülmektedir ki Türkiye'de gelir dağılımı toplam nüfus içerisinde adaletsiz dağılmaktadır. Ayrıca bir diğer gösterge olan gini katsayısına göre Türkiye'de 2013 yılı için bu oran %40'dır.

1980'lerden sonra gelir dağılımı politik ve sosyal yönüyle de incelenmeye başlanmıştır. Gelir dağılımındaki adaletsizliği gidermek, eşitsizliği azaltmak, geliri düşük olan kesimlerin gelirlerini ekonomiye paralel olarak arttırarak toplumdaki huzursuzlukları gidermek açısından oldukça önemlidir. Çünkü bu adaletsizlik beraberinde yoksulluğu ortaya çıkaracak ve yoksul bireyler yaşamsal, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olduklarından toplumdan dışlandıkları hissine kapılacaklardır.³⁹

3.5- Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk

Son zamanlarda yoksulluk gelir azlığıyla birlikte bir ötekileştirme ve dışta tutma sorunu olarak da görülmeye başlanmıştır. Yoksullukla birlikte gerçekleşen dışlanmışlık duygusu, yoksulların ümitlerini kırmakta ve onları pek çok açıdan daha yoksun duruma sokmaktadır. Burada karşılaştığımız sorun mahrumiyet psikolojisidir. Özürlü ya da sakat olan bireylerin kendilerini eksik görmeleri ve bu eksikliği devamlı olarak hissetmeleri gibi, dışlanmaya maruz kalan yoksullar da benzer bir eksiklik duygusu hissetmektedirler.⁴⁰

³⁹ Tijen Şahin, Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009, sf: 63

⁴⁰ Reşat Açıkgöz, a.g.m., sf: 100

Sosyal dışlanma toplumun büyük bir bölümünü kapsayan yaşam seviyesinin altında kalmakla ilgilidir. Bu karmaşık, dinamik ve çok katmanlı ve çok boyutlu bir kavramdır. Avrupa Birliği'nin sosyal içerme süreci kapsamında bu tanım "bazı bireylerin yoksullukları nedeniyle toplumun dışına itilmeleri buna bağlı olarak da temel yetkinlerden ve yaşam boyu öğrenme sürecinden mahrum kalmaları sonucu ayrımcılığa maruz kalmaları ve oluşan bu mesafeden dolayı, iş, gelir, eğitim ve diğer sosyal ve toplumsal etkinliklerden uzaklaşmaları" şeklinde ifade edilmektedir.⁴¹

Sosyal dışlanma ve yoksulluk kavramlarının her ikisinin temelinde eşitsizlik ve adaletsizlik vardır. Yoksulluk düşük gelir temelli geleneksel yaklaşımlarla ilişkilendirilirse iki kavram arasındaki farklılık belirginleşmektedir. Ancak yoksulluk daha geniş olarak çok boyutlu dezavantajlılık ve yeterliliklerden yoksunluklar kapsamında değerlendirilirse sosyal dışlanmışlık yoksulluğun bir sonucu olarak görülmektedir.⁴²

3.6- Diğer Nedenler ve Sonuçlar

Göç, bir toplumda sosyal hareketliliği simgelemektedir. Gerek iç göçler gerekse dış göçler toplumsal değişim açısından son derece önemlidir. Ancak asıl önemli olan durum, bu değişimin gelişmeye neden olup olmadığıdır. Türkiye açısından düşünüldüğünde, büyük bir kısmı zorunlu olarak gerçekleşen göçlerin olumsuz taraflarının daha çok olduğu görülmektedir.⁴³

Türkiye'de kentleşme süreci, yoksulluk için önemli bir neden teşkil etmektedir. Özellikle, kentleşme sürecinde yoğun bir şekilde yaşanan göçlerin yoksulluk üzerinde güçlü bir etkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'de yoksullukla göç arasında doğrudan bir ilişki ve bir kısır döngünün olduğunu söylemek mümkündür. Yoksulluk göçü, göç de yoksulluğu etkilemektedir. İki olgu arasındaki ilişki dört eksen üzerinde şekillenmektedir. Bunlardan ilki yoksulluğun göç için itici bir etmen olması; ikincisi, yoksulluğun potansiyel göçmenlerin göç hareketlerini kısıtlaması; üçüncüsü, göçün yoksulluğa yol açması ve göç sonrasında göç edenlerin çeşitli nedenlerle yaşadıkları yoksullaşma; dördüncüsü ise göç yolu ile yoksulluğun azaltılmasıdır.

Hızlı nüfus artışı, insanların başta toprak olmak üzere, doğal kaynaklara erişimini ve dolayısıyla refah düzeyini önemli ölçüde etkileyen unsurlardan birisidir. Hızlı nüfus artışı, başta toprak olmak üzere, kaynaklar üzerinde büyük bir baskı yaratmakta ve gıda talebinin artması ile birlikte yoksulluğu arttırmaktadır. Bu durum beraberinde teknoloji yoksunu ve geri kalmış tarımsal yapıli ülkelerde çevrenin ve ortak kullanım alanlarının tahribatını arttırmaktadır. Şöyle ki yoksul çiftçilerin ek gelir sağlamak amacıyla ormanları tahrip etmeleri, nüfus baskısının yoksullukla ve çevre ilişkisine örnek oluşturmaktadır.⁴⁴

Yüksek doğurganlık oranı; gelişmekte olan ülkelerde doğurganlık oranının çok yüksek olmasının en büyük nedenlerinden birisi de anne-babaların yaşlanınca çocuklarının onlara bakmasını beklemeleridir. Örneğin, en hızlı nüfus artışı görülen bölgelerden biri olan Güney Asya'da bu durum çok görülmektedir. Dünya nüfusunun dörtte biri bu bölgede yaşamasına rağmen dünya nüfus artışının üçte birini oluşturmaktadır. Yoksul ülkelerde yaşayan aileler emekli olunca geçinebilmek için kulla-

⁴¹ EuroStat Statistical Books, Combating Poverty and Social Exclusion, Belçika, 2010, sf: 7

⁴² Tijen Şahin, a.g.e., sf: 84

⁴³ Reşat Açıkgöz, a.g.m, sf: 94

⁴⁴ Fikret Şenses, a.g.e., sf: 155-156.

nabilecekleri varlık miktarları çok küçük olduğu için çocuk yapmaktadırlar. Bu çocukların da yaşla-nınca kendilerine bakacaklarını bilirler. Yaptıkları her çocuk anne-babalara emeklilikleri için güvence sağlar. Bu yüzden, bu ülkelerde çok büyük aileler bulunur.

Eğitim fırsatında eşitsizlik, eşit eğitim imkânına sahip olmak evrensel olarak kabul görmüş bir insanlık hakkıdır. Fakat yapılan çalışmalara göre gelişmekte olan ülkelerde farklı gruplar arasında-ki eğitim farkında artış gözlenmektedir. Eğer, eğitim fırsatları açısından çarpık bir dağılım varsa bu durum büyük bir refah kaybına yol açar. Fiziki sermayede olduğu gibi, beşeri sermayenin (okur-ya-zarlık ve beslenme/sağlık) eşit dağılımı bireysel üretkenlik ve yoksulluktan kurtulmak için bir önko-şul oluşturmaktadır. Çünkü eğitim, pozitif dışsallıklar etkisiyle yeni varlıklar yaratır ve sosyal refahın artmasına yol açar.⁴⁵

Yolsuzluk, yoksul ülkelerin en önemli problemlerinden birisidir. Çünkü yolsuzluk düşük büyüme oranlarının gerçekleşmesine, adaletsiz vergi sisteminin oluşmasına, düşük sosyal harcamaların ya-pılmasına, eğitimde eşitsizlikler oluşturmaya bağlı olarak yoksul ülkelere gelir dağılımı eşitsizli-ğinin ve yoksulluğun artmasına yol açmaktadır. Yolsuzluğun artması gelir dağılımını ve büyüme hızını olumsuz etkilemektedir. Bu durum beraberinde yoksulluğu arttıracaktır.⁴⁶

Beslenme yetersizliği, gelişmekte olan ülkelere yoksullukla yetersiz beslenme arasında yakın bir bağ bulunur. Çünkü ailelerin düşük geliri olduğu için yeteri kadar gıda maddesi alamazlar. Yetersiz beslenen insanların çok kolay hastalandığı, bağışıklık sistemlerinin zayıfladığı, kas güçlerinin azaldığı, iş ortamında üretken olamadıkları, yani iş yapma kapasitelerinin az olduğu, psikolojik rahatsızlıkları-nın arttığı ve yaşam beklentilerinin çok az olduğu bilinmektedir. Bu yüzden içinde bulundukları yoksul durumdan kurtulmaları çok zorlaşır.

Yoksulluğun eşit paylaşılabilmesi, yoksulluğun yol açtığı en büyük trajedilerden birisi de aile içe-risinde yoksulluğun eşit olarak paylaşılabilmesidir. Aile içerisinde her birey, çocuklar ve yaşlılar dâhil minimum miktarda da olsa beslenmeli, sağlık bakımı yapılmalı ve diğer ekonomik olanaklardan da yararlanmalıdırlar. Eğer, bu asgari miktar sağlanmaz ise üretken ve sağlıklı olamazlar. Ancak, aşırı yoksulluk durumunda kaynakların eşit paylaşılmasının kimseye faydası olmaz. Çünkü her bireye dü-şen küçük miktarlar ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli değildir. Eşit paylaşılmadığı durumda ise, bazı bireylerin durumunda iyileşme olabilir. Bu olay iki kişilik bir cankurtaran sandalına üçüncü kişinin alınmaması durumuna benzetilebilir. Sandala alınmayan üçüncü kişi ise ölüme mahkûm olur.

Suç; yoksulların suça yönelmelerinde etkili olabilecek faktörleri incelediğimiz zaman, yoksullu-ğun suç üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz. Yoksullar genellikle sosyal dışlan-maya maruz kalan ve kendilerini toplumun dışında hisseden kişilerdir. Bu nedenle kurallara uyma veya uymama noktasında diğerlerinden daha rahat veya serbest davranabilmektedirler. Bunun da bir suç veya sapma davranışına yol açabilmesi mümkün görünmektedir. Burada yine yoksulluk kültürü ile alakalı bir durum söz konusudur. Yoksul bir insan olarak dünyaya gelmiş, kalabalık bir ailede de-ğer görmeden yaşamış, toplumsal normlara ayak uyduramamış bir birey yoksulluktan kurtulmak için çareler aramak yerine, görmüş olduğu zenginlerin hayat standardına ulaşmak için kural-dışı davra-

⁴⁵ Vinod Thomas, Yan Wang, Xibo Fan, Measuring Education Inequality: Gini Coefficients of Education, World Bank Institute, 2001, sf: 3

⁴⁶ Sanjeev Gupta, Hamid Davoodi, Rosa Alonso-Terme, Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty, IMF WP 98/76, 1998, sf: 4-7

nışlara yönelebilmektedir. Bu noktada karşımıza çıkan suçlara baktığımızda, özellikle hırsızlık ve kaçak türü mala yönelik suçları görmekteyiz. Öte yandan, ülkemizde mafya tipi ve çetevari oluşumların suça bulaştırdığı yoksullar da bulunmaktadır. Bu tip örgütler, özellikle kent ortamlarında, toplumdan kopuk bir şekilde yaşayan yoksul insanları (özellikle çocukları) çeşitli suçlarda kullanmaktadırlar.⁴⁷

4- DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE YOKSULLUĞUN BOYUTU

Gerçekte yoksulluk tanımlanması ve sınırlarının belirlenmesi güç bir kavramdır. Genel anlamda yoksulluk, toplumsal refah düzeyi, toplumun yaşam standardının mutlak veya göreceli olarak minimum bir düzeyinin altında kalan kişinin statüsü olarak tanımlanmaktadır. Daha spesifik bir tanımlama *"toplam gelirin yaşamı sürdürürebilmek için gerekli olan minimum ihtiyaçları karşılayamaması durumu"* şeklinde yapılmaktadır. Yoksulluğun kapsamı, ülkeden ülkeye, dönemden döneme refah düzeyindeki gelişmelere bağlı olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Yoksulluk düzeyi bakımından ülkeler arası veya aynı ülke içinde dönemler arası karşılaştırmalar yapılabilmesi, toplam nüfus içinde kimlerin yoksul olarak kabul edileceğine karar verilmesini gerekli kılmaktadır.⁴⁸

4.1- Dünya'da Yoksulluk

Dünya Bankası 1992'den bu yana ülkelerde yer alan ulusal kurumlardan, sivil toplum örgütlerinden vb. örgütlerden bilgiler alarak, yoksulluğun boyutları ve yoksulluğu azaltmaya yönelik stratejik faaliyetleri belirten raporlar hazırlar. İlk küresel yoksulluk tahmini 1990'da 22 ülkede yapılan hane halkı araştırma anketi ile gerçekleştirilmiş ve sonraları daha da kapsamlı raporlar hazırlanmıştır.

Ulusal yoksulluk sınırları ülkenin kendine özgü ekonomik ve sosyal koşullarla uyumlu yoksulluk tahminleri için kullanılmaktadır. 1990'da hazırlanan Dünya Kalkınma Raporu'yla yoksulluğun ölçülmesine yönelik ortak standartlar yakalanmaya çalışılmıştır. Bu durumu değişik ülkelerde yaşayan insanların satın alma güçlerini göz önüne alarak ortak bir değere ulaşmaya çalışarak gerçekleştirmiştir. 1985 yılı için satın alma gücü paritesi ve uluslararası fiyatlar göz önüne alınarak 1990 yılındaki raporda yoksulluk sınırı günde 1 \$ altında belirlenmiştir. Daha sonra 1993'de uluslararası fiyatlar göz önüne alınarak yoksulluk sınırı 1,08 \$ olarak değiştirilmiştir. 2005 yılında sonra aşırı yoksulluk sınırı 1,25 \$ olarak değerlendirilmektedir.

Dünya bankası yoksulluk tahminleri hane halklarının gelir ve tüketimlerin göz önüne alarak uyguladığı anketlere göre belirlemektedir. Gelişmekte olan 115 ülkede 1.2 milyondan fazla örneklem seçilmiştir ki bunlar yaklaşık olarak %96'lık bir tahmin oranına denk gelmektedir.

Bu bilgiler ışığında 2008 yılı için Dünya Bankasının verileri kullanılarak hazırlanan tabloda bölgelere göre yoksulluk oranları verilmiştir.

⁴⁷ Reşat Açıkgöz, a.g.m., sf: 105

⁴⁸ Nazım Öztürk, Z. Gökalp Göktolga, "Yoksulluk ve Gelir Bölüşümünü Belirlemede Kullanılan Ölçütler", Bütçe Dünyası Dergisi, Sayı:34, 2010, sf: 14

Tablo 5: Dünya’da Bölgelere Göre Yoksulluk Oranları (Günde 1,25 ve 2 \$)

Bölgeler	1,25 \$	2 \$
Doğu Asya ve Pasifik	% 14,3	% 33,2
Avrupa ve Orta Asya	% 0,5	% 2,2
Latin Amerika ve Karayipler	% 6,5	% 12,4
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	% 2,7	% 13,9
Güney Asya	% 36	% 70,9
Alt Sahra Afrikası	% 47,5	% 69,2

Kaynak: World Bank

Dünya Bankası verilerine göre yoksulluğun daha çok Afrika ve Asya Ülkeleri’nde olduğu görülmektedir.

Indicator: Poverty headcount ratio at \$1.25 a day (PPP) (% of population)
Year: 2011

■ No Data ■ 0-20.0 ■ 20.0-40.0 ■ 40.0-60.0 ■ 60.0-80.0 ■ 80.0-100

2011 The World Bank, All Rights Reserved.

Tablo 6: 2012 yılı için Kişi Başına Düşen Gayri Safi Milli Hâsıla’ya Göre Bazı Ülkeler

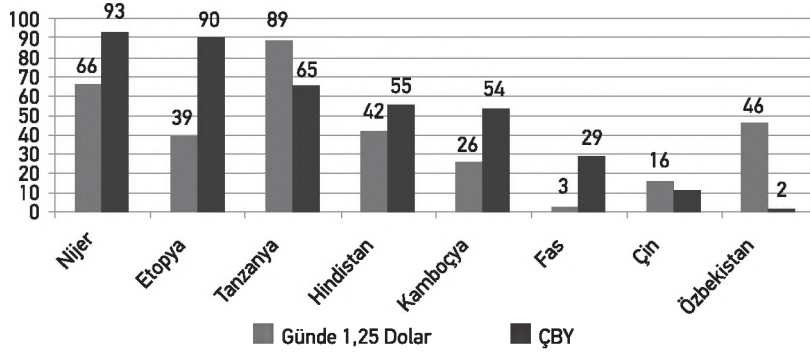
En Zengin Ülkeler	\$	En Fakir Ülkeler	\$
Katar	133.713	Sierra Leone	340
Lüksemburg	86.587	Kongo Demokratik Cum.	451
Kuveyt	84.478	Burundi	737
İsviçre	76.380	Malavi	739
Singapur	71.475	Liberya	782
Brunei	71.080	Nijer	884

Kaynak: UNDP, (2014). *Human Development Report*

Dünya Bankası yoksulluğu daha çok parasal gelir açısından tanımlarken Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın konuları arasına giren yoksulluk, net bir tanıma sahip olmasa da yoksulluk, insani gelişme için zorunlu olan fırsatlardan (hayat boyu sağlık, yaratıcı bir hayat, ortalama bir hayat standardı, özgürlük, kendine güven, saygınlık) mahrum olma şeklinde tanımlanarak kavramın sadece parasal bir içeriğe hapsedilmesi engellenmiştir. Kavram çok boyutluluğu da içermektedir.⁴⁹

⁴⁹ Özge Arpacıoğlu, Metin Yıldırım, a.g.m., sf: 67

Tablo 7: Bazı Ülkelerde Çok Boyutlu Yoksulluk Oranları

Kaynak: UNDP, 2010, *Human Development Report*, Newyork, sf: 97

Yukarıdaki tabloda BM'nin çok boyutlu yoksulluk kavramı ile, DB'nin belirlediği yoksulluk kıstası birlikte sunulmuştur. Açık bir şekilde görülmektedir ki ülkelerin sosyo-ekonomik durumları farklılaşmakla birlikte insanca yaşama yönelik kıstaslar çerçevesinde yoksulluk görünenden daha tehlikelidir. Nitekim Afrika ülkelerinde ciddi bir yoksulluk probleminin varlığı dikkat çekicidir.

İnsani Gelişmişlik Endeksi (İGE), doğumda yaşam beklentisi, yetişkin okuryazar oranı, ilk, orta ve yüksek okullaşma oranı ve kişi başına gayri safi yurtiçi hâsıla verilerine dayalı olarak oluşturulan yaşam beklentisi endeksi, eğitim endeksi ve gelir endeksinin basit aritmetik ortalamasından elde edilen bir endeks değeri olarak oluşturulmaktadır.

Tablo 8: İnsani Gelişmişlik Endeksine Göre Bazı Ülkeler (2013)

İGE' si En Yüksek Olanlar		İGE' si Yüksek Olanlar		İGE' si Orta Düzey Olanlar		İGE' si Düşük Olanlar	
Norveç	0,944	Uruguay	0,790	Maldivler	0,698	Nepal	0,540
Avustralya	0,933	Bahamalar	0,789	Moğolistan	0,698	Pakistan	0,537
İsviçre	0,917	Montenegro	0,789	Türkmenistan	0,698	Kenya	0,535
Hollanda	0,915	Belarus	0,786	Samoa	0,694	Svaziland	0,530
ABD	0,914	Romanya	0,785	Filistin	0,686	Angola	0,526

Kaynak: UNDP, 2014, *Human Development Report*, Newyork

Türkiye İGE'ye göre 69. ülke olarak İGE'si Yüksek Olanlar listesinde yer almaktadır. İGE'si en düşük ülkeler genellikle Afrika ülkeleri olmakla birlikte listenin en sonunda Nijer yer almaktadır.

4.2- Türkiye'de Yoksulluk

Başta Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı olmak üzere birçok sayıda uluslararası kuruluşların yapmış oldukları yoksulluk çalışmalarına bakıldığında ülkemizdeki yoksulluğun boyutlarının ne kadar ciddi boyutlarda olduğunu gözler önüne serilmektedir. UNDP tarafından her yıl yayımlanmakta olan ve insani gelişmeyi, sağlık ve eğitim gibi gelişmenin ekonomik olmayan göstergelerini de dikkate alarak İGE ile ölçen 2010 insani gelişme raporuna göre, Türkiye Eğitim endeksinin göstergesi olarak, eğitimde brüt okullaşma oranı %74,3, yetişkin okur-yazar oranı %90 oranıyla Avrupa&Merkezi

Asya'da 27. Dünya'da ise 83. sırada yer almaktadır. Sağlık indeks göstergesi olarak, doğumda yaşam beklentisi 72,2 değeriyle Avrupa&Merkezi Asya'da 19., Dünya'da ise 90. sırada yer alırken, gelir indeksi açısından bölge sıralamasında 12. Dünya sıralamasında ise 63. sırada yer almaktadır.⁵⁰ Tüm bu veriler Türkiye için 2013 yılında 0.759'lük bir insani gelişme değeri oluşturmaktadır.⁵¹

TÜİK 2002'den itibaren düzenli olarak her yıl yaptığı yoksulluk çalışmalarında değişik yoksulluk sınırı tanımlarına, ikamet edilen yerleşim biriminin kır ya da kent olmasına, hane halkı fertlerinin işteki durumlarına, iktisadi faaliyet kollarına, hane halkı büyüklüğüne ve hane halkı fertlerinin eğitim durumlarına göre yoksulluk oranlarını hesaplamaktadır.

Tablo 9: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fertlerin Yoksulluk Oranları (Türkiye)

Yöntemler	Fert Yoksulluk Oranı %							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Gıda Yoksulluğu (Açlık)	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48	-	-	-
Yoksulluk (Gıda+Gıda Dışı)	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08	-	-	-
Kişi Başına Günlük 1 \$ altı	0,01	-	-	-	-	-	-	-
Kişi Başına Günlük 2,15 \$ altı	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22	0,21	0,14	0,06
Kişi Başına Günlük 4,3 \$ altı	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35	3,66	2,79	2,27
Harcama esaslı Göreli Yoksulluk	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12	-	-	-

Kaynak: TÜİK

Tablo 9'da 2005 ve 2012 yılları arasında fertlerin yoksulluk oranı verilmiştir. Gıda yoksulluğunun küçük seviyelerde olduğu ülkemizde oranın düştüğü görülmektedir. Gıda yoksulluğunun yanında insanca yaşama değerleri de hesaba katıldığında -bu durum yoksulluğu verir- oranın ortalama bir seyir izlediği ancak 2009 yılında yükselmeye başladığı görülmektedir.

Tablo 10: Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Sınırları (Türkiye)

	Hane Halkı Büyüklüğü	1	2	3	4	5	6	7
Açlık Sınırı TL	2005	84	127	161	190	217	242	264
	2006	91	138	174	205	235	261	287
	2007	105	159	201	237	271	301	331
	2008	122	185	233	275	313	350	382
	2009	127	192	243	287	328	365	401
	2010	141	213	269	318	363	404	444
Yoksulluk Sınırı TL	2005	216	327	414	487	557	620	679
	2006	244	368	466	549	627	697	766
	2007	283	428	540	638	728	809	889
	2008	341	515	651	767	874	976	1.066
	2009	365	552	699	825	944	1.050	1.140
	2010	396	599	759	896	1.025	1.140	1.252

Kaynak: TÜİK

⁵⁰ Özge Arpacıoğlu, Metin Yıldırım, a.g.m., sf: 67

⁵¹ UNDP, 2014, Human Development Report, Newyork, sf: 161

Tablo 10'de hane halkı büyüklükleri göz önüne alarak yıllar itibariyle açlık ve yoksulluk sınırları TL cinsinden verilmiştir. Buna göre örneğin 2010 yılında 4 kişiden oluşan bir hane halkının geliri 318 TL'den az ise bu aile için gıda yoksulluğundan söz etmek mümkündür. Yoksulluk sınırı ise aynı aile için 896 TL olarak belirlenmiştir.

Tablo 11: Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Oranları (Türkiye)

Hanehalkı büyüklüğü	Yoksul hanehalkı oranı (%)					Yoksul fert oranı (%)				
	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
TÜRKİYE	15,42	13,98	13,64	13,52	14,54	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08
1-2	8,44	10,95	9,36	9,85	11,52	8,25	10,66	8,84	9,57	10,64
3-4	9,22	8,27	8,06	8,23	9,41	9,36	8,49	8,30	8,48	9,65
5-6	22,41	17,54	20,79	21,14	21,79	22,77	17,76	21,20	21,54	22,20
7+	44,08	41,83	39,79	37,68	38,50	45,99	42,98	41,32	38,20	40,05

Kaynak: TÜİK

Yukarıdaki tabloda ise yapılan anketlere göre hane halkı büyüklüklerine göre yoksulluk oranı verilmiştir. Tablodan anlaşılacağı üzere hane halkı sayısı 7 veya daha fazla olan ailelerde yoksulluk daha fazla görülmektedir.

5- SONUÇ

Yoksulluk kavramının tanımlanması sorunu özellikle sanayi devrimden sonra artmıştır. Makinleşme süreci beraberinde işsizliği yaratmış, bu durum göçlere sebep olmuş ve gecekondulaşma da yaygınlaşmıştır. Etkileşim içerisinde olan bu durumda yoksulluğun yeri nerededir?

Çalışmamızda genel olarak bir takım yoksulluk nedenleri belirtilmişse de görülen şudur ki bazı sebepler sonuca dönüşmektedir. Bunun en tipik örneği işsizlik yoksulluk ilişkisidir. İşsizlik sebebiyle düşük gelir elde edenler; barınma sıkıntısı, sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanama, bilgiden yoksun kalma ve sosyal hayattan dışlanma gibi nedenlerle yoksulluğa itilmektedir. Oluşan durum döngüsel olarak devam etmekte ve yoksulluk işsizliği işsizlikte yoksulluğu tetiklemektedir.

Yoksulluğun nedenleri yoksulluk tanımının genişlemesi ile daha da karmaşık hale gelmektedir. Özellikle siyasal ve ekonomik etkenler dolayısıyla ülkelere göre değişen nedenler, ülkelerin kendi içinde yer alan bölgelere göre bile değişmektedir. Başlıca nedenlerden biri küreselleşme olarak görülmektedir. Küreselleşme ile ortaya çıkan serbest mal, hizmet ve sermaye hareketleri, gelişmekte olan ülkeler açısından olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Ancak bu duruma yapılan bir eleştiride ortaya çıkan olumsuzluğun küreselleşmenin kendisinden değil, ülkenin uyguladığı ekonomi politikalarından kaynaklandığını ve uyumun olmadığı durumlarda yoksulluğun derinleşeceğini ifade etmektedir.

Yoksullukla ilgili, enflasyonun, işsizliğin, gelir dağılımındaki adaletsizliğin, ekonomik büyümenin ve diğer iktisadi kavramların bir bütün olarak değerlendirilebileceğini söylemek mümkündür. Gelişmekte olan ülkelerde makroekonomik istikrarsızlık krizlere ve düşük büyüme oranlarına yol açtığı için yoksulluğun en önemli nedenlerinden biri olarak sayılmaktadır. Enflasyonun makro ekonomik göstergelere etkisinin yanı sıra, yoksulluk oranını -tasarruflarını tüketme açısından sınırın hemen üstünde yer alan kimseler- arttırmaktadır. Bu anlamda, gelir dağılımını bozulmasına ve yoksulluğun

artmasına yol açabilir. Yoksulluğun azaltılması açısından gelir dağılımındaki adaletsizliği gidermek, eşitsizliği azaltmak, geliri düşük olan kesimlerin gelirlerini ekonomiye paralel olarak arttırarak toplumdaki huzursuzlukları gidermek oldukça önemlidir. Çünkü bu adaletsizlik beraberinde yoksulluğu ortaya çıkaracak ve yoksul bireyler yaşamsal, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olduklarından toplumdan dışlandıkları hissine kapılacaklardır.

Yoksulluk boyutunun fazla olduğu yerler dünya genelinde daha çok Afrika ve Güney Asya ülkeleridir. BM'nin yoksulluk sınır olarak belirlediği rakamlara göre ortaya çıkan tablo, çok boyutlu yoksulluk kavramı da eklenince ciddi düzeylere ulaşmaktadır. Ülkemizde ise yoksulluk oranı %18 civarındadır. Buradaki yoksulluk tanımımız gıda ve gıda dışı harcamaları kapsamaktadır. Kişi Başına Günlük 1 \$'ın altında gelir elde eden bir kesim ülkemizde bulunmamaktadır. Yoksulluğun daha çok kalabalık ailelerde olduğu verilerimiz ışığında görülmektedir.

Yoksulluk dünyada gün geçtikçe artan ve ciddi bir problem olmaktadır. Yoksulluk insanın insanca yaşama hakkını elinden alan büyük bir insanlık sorunudur. Konu ile ilgili BM'nin yaptığı çalışmalar durumu gözler önüne sermektedir. BM ayrıca sürekli olarak yoksulluğun önlenmesine yönelik raporlar hazırlamaktadır.

6- GENEL DEĞERLENDİRME ve ÖNERİLER

Yoksulluk ya da daha genel tabiri ile gelir dağılımı dengesizlikleri, hemen her ülkede ve her sistemde karşılaşılan, zamanla boyutları farklılaşmakla birlikte her zaman var olan ve hükümetleri ve onların politikalarını etkileyen önemli bir sosyo-ekonomik sorundur. Küreselleşme ve buna bağlı olarak gelişen iletişim teknolojisindeki yeniliklerin, öncelikle bu olgunun, sorun olarak algılanmasında yani farkındalık yaratılmasında etkisi büyüktür ve küresel terör olaylarındaki artışı etkileyen faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla insanlığı ya da dünya refahını olumsuz etkileyen bu soruna karşı alınması gereken tedbirleri de (ulusal ve uluslararası ölçekte olmak üzere) bu bağlamda değerlendirmek gerekir.

- Ulusal ölçekte yapılması gerekenler:

Gelir dengesizliklerini düzeltmek amacıyla, hükümetler aracılığıyla yapılacak yardımların trans-fer harcamaları adı altında açıkça yapılmasında büyük fayda vardır. Eğer bu amaçla vergi sistemi kullanılırsa, bu durumda başta verginin genelliği ilkesinden uzaklaşılacak, bütçe disiplini bozulacak, vergi kanunları karmaşılaşacak bu ise uyum ve yönetim maliyetlerini artıracak, suiistimallerin önünü açacak ve politik gücü olanların istismarına, sonuç olarak da daha büyük adaletsizliklere yol açabilecektir. Bir ülkede herkesin vergi mükellefi olmasının sağlanması, vergi bilinci ve vergi kültürünü geliştirecektir. Elbette vergi kültürünü geliştirebilmek için, mükellefin haklarını koruyucu uygulamaların da hayata geçirilmesi zorunludur. Bu bağlamda bireyin yaşam hakkını teminat altına alan asgari geçim indiriminin devreye sokulması ve sonra da stopaj uygulamasının daraltılarak beyan yöntemine geçilmesi ve herkesin anayasal hakları olan eğitim, sağlık, konut ve sosyal güvenlik giderlerinin vergi matrahından düşülebilmesine imkan tanınmalıdır. Yani belki de bu durumun tek istisnası, negatif gelir vergisi ya da asgari geçim indirimi için söz konusu olabilir. Dolayısıyla vergi sistemi, vergi idaresi, kamu harcamaları ve bütçe arasındaki bağlantının özel bir öneme sahip olmasından ötürü, düzenlemelerin eşanlı olarak gerçekleştirilmesine özen göstermek gerekmektedir.

Eğitimin, gelir dağılımını düzeltici etkisinin farkına varılarak, özellikle düşük gelirli ailelerin başarılı çocuklarını finanse edecek bir model oluşturulmalıdır. Şuan ki uygulama, ne yazık ki gerçekten ihti-

yacı olan ailelerin çocuklarını değil, üst gelir grubuna mensup ailelerin çocuklarını finanse eder hale gelmiştir. Bu sonucu doğuran en büyük etken de, devletin gelirleri izleyememesinden kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, üst gelir grubuna mensup ailelerin çocukları, özellikle kredi başvurularında, ebeveynini serbest meslek erbabı olarak işaretlemekte ancak gelirlerini komik olacak derecede düşük beyan etmekte ve gerçek gelirlerini beyan eden ihtiyaç sahibi ailelerin çocuklarının önüne geçebilmektedir.

Düşük gelirliyle yönelik yapılacak yardımlarda merkezi idarenin yerine yerel yönetimlerin öne çıkarılmasında fayda vardır. Gerek sosyal belediyeçilik gerekse de hesap verilebilirlik açılarından ve gerçek ihtiyaç sahiplerinin doğru şekilde tespiti ve yapılan yardımların yerine ulaşip ulaşmadığının kontrolünün kolaylığı bakımından yerel yönetimlerin daha etkin olacağı unutulmamalıdır.

- *Uluslararası ölçekte yapılması gerekenler:*

Uluslar arası ölçekte yapılması gerekenler konusunda en büyük görevin uluslar arası kuruluşlara (UNESCO, WHO, ILO vb. gibi) düştüğü ancak bu kuruluşlara da işlerlik kazandıracak, politikalarına yön verecek olanların yine küresel etkiye sahip olan gelişmiş ülkeler olması ve bu ülkelerin genel tavırlarının, yoksulluğa kayıtsız kalmak şeklinde olması bir açmazdır ve sorunu derinleştiren bir faktör olarak karşımıza çıkmakta ve küresel terör gibi yansımaları olmaktadır. Bu bakımdan terör gibi küresel refaha olumsuz etkisi olan eylemlerin önlenmesinin, gelir dağılımı dengesizliklerinin düzeltilmesinin küresel refahta yapacağı artışa bağlı olduğu göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ R., Ş. Yusufoğlu, 2012, Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, sf: 76-117
- AKSAN G., 2012, Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Etkileri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı: 27, ss. 9-19
- AKTAN, C. Coşkun ve İ. Yaşar Vural 2002, “Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Gelir Eşitsizliği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak İş Konfederasyonu Yayını, ss.1-21
- AMES B, vd. 2001, Macroeconomic Policy and Poverty Reduction, IMF, World Bank, Washington sf: 7
- Arpacioğlu Ö. ve M. Yıldırım, 2011, Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:4, sf: 2
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Kentleşme Şurası, Nisan 2009, Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu, Ankara.
- BİLDİRİCİ Z., 2011, Avrupa Birliği’nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye’nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamalar, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- ÇALIŞKAN Ş., 2010, Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk, Sosyal Siyaset Konferansları, Sayı 59, ss. 89-132
- ÇEKEN H. vd., 2008, Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Küreselleşme ve Yoksulluk, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:9, Sayı:2, sf: 79-95
- ÇİMRİN F, 2009, Küreselleşme, Neo-Liberalizm ve Refah Devleti İlişkisi Üzerine, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı:23, sf: 195-204
- Devlet Planlama Teşkilatı, 2001, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara

- Devlet Planlama Teşkilatı, 2007, Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- ENSARİ S., 2010, TÜİK'in Yoksulluk Analizleri Üzerine, Maliye Finans Yazıları, Yıl:24, Sayı:87, Nisan, , ss. 9–15.
- EuroStat Statistical Books, 2010, Combating Poverty and Social Exclusion, Belçika,
- GHİMIRE S., 2006, Effect of Globalization On Poverty, <http://thesop.org/story/world/2006/12/06/effect-of-globalization-on-poverty.php> Erişim Tarihi: 18 Ekim 2012
- GUPTA S., H. Davoodi, R. Alonso-Terme, 1998, Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty, IMF WP 98/76,
- IMF, Eylül 2014, World Economic Outlook.
- KABAŞ T., 2009, Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana
- KARAMAN B., M. Özçalık, 2007, Türkiye'de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü, Yönetim ve Ekonomi, Cilt:14, Sayı:1
- MAYFIELD J., 2006, The Time Has Come: To Confront the Tragedy of World Poverty Through Centers of Village Progress, NY: Book Surge, Newyork.
- ÖNİŞ Z., Fikret Şenses, 2005, Rethinking the Emerging Post-Washington Consensus, Development and Change, 36(2), sf: 263-290
- ÖZDOĞAN F., Yoksulluk Kültürü Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme, Yardım ve Dayanışma Dergisi, sf: 97-113
- ÖZDOĞAN F., 2009, Yoksulluk Kültürü Yaklaşımına Eleştirel Bir Bakış, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.
- ÖZTÜRK M., 2011, Neo-Liberal Policies and Poverty: Effects of Policies on Poverty and Poverty Reduction in Turkey, International Journal of Technology and Studies, Vol:1, Issue 1, sf: 88-121
- ÖZTÜRK N., Z. Gökalp Göktolga, 2010, Yoksulluk ve Gelir Bölüşümünü Belirlemede Kullanılan Ölçütler, Bütçe Dünyası Dergisi, Sayı: 34, sf: 3-25.
- PIERSON C. 1998, Contemporary Challenges to Welfare State Development, Political Studies, Issue: XLVI, sf: 777-794.
- ŞAHİN T., 2009, Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara
- ŞENSES F., 2003, Küreselleşmenin Öteki Yüzü, İletişim Yayınları, İstanbul
- THOMAS V., Y. Wang, X. Fan, 2001, Measuring Education Inequality: Gini Coefficients of Education, World Bank Institute
- UNDP, 1997, Human Development to Eradicate Poverty, Newyork
- UNDP, 2010, Human Development Report, Newyork
- UNDP, 2011, Human Development to Eradicate Poverty, Newyork
- UNDP, 2014, Human Development Report, Newyork
- WINTERS, L. Alan, 2000, Trade Liberalization and Poverty, Poverty Research Unit at Sussex, Working Paper No. 7.
- YILMAZ S., 2006, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Savaşım Politikaları İçindeki Yeri Eskişehir Örneği, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir